

Józef Teodor Konrad Korzeniowski (Joseph Conrad)

3.12.1857—3.08.1924

166 rocznica urodzin

Joseph Conrad, właściwie Józef Teodor Konrad Korzeniowski herbu Nałęcz (ur. 3 grudnia 1857 w Berdyczowie, zmarł 3 sierpnia 1924 w Bishopsbourne) – pisarz i publicysta angielski pochodzenia polskiego. Józef Korzeniowski był synem pisarza i działacza niepodległościowego Apollona Korzeniowskiego. Nie ukończywszy gimnazjum wyjechał w 1874 do Francji i zaciągnął się na statek jako prosty marynarz. W 1894 osiadł w Anglii i poświęcił się pracy pisarskiej; zaledwie rok później wydał pierwszą powieść *Szaleństwo Almayera*. Publikując na obczyźnie używał pseudonimu Joseph Conrad, który utworzył z imion: Józef i Konrad. Wybitna twórczość Korzeniowskiego pozostaje zjawiskiem odosobnionym w literaturze światowej, łącząc w sobie nurt romantyzmu z pozytywizmem, symbolizmu z impresjonizmem. Michał Choromański w tytule jednej z powieści nazwał Josepha Conrada *Słowackim wysp tropikalnych*. Większość przekładów na język polski, autoryzowanych przez Korzeniowskiego, jest dziełem kuzynki pisarza Anieli Zagórskiej. Problematykę powieści Conrada można określić jako psychologiczno - moralną. Akcja tych utworów przeważnie rozgrywa się na morzu, wśród marynarzy, w egzotycznej scenerii Oceanu Indyjskiego, jego wysp i archipelagów. Te specyficzne warunki życia na morzu stały się w jego powieściach doskonałym tłem dla rozważań na temat granic moralnych i

etycznych. Conrad stawiał pytania, na które niełatwo odpowiedzieć. Jakie są granice odpowiedzialności człowieka w obliczu zagrożenia przychodzącego z zewnątrz? Czy przy zasadach moralnych i tych, które wyznacza etyka zawodu należy trwać za wszelką cenę, nawet wobec groźby utraty życia? Jakim próbom charakteru jest w stanie sprostać człowiek? Jakie jest znaczenie ludzkiej solidarności? Moralistyka Conrada, a zwłaszcza konieczność dokonywania trudnych wyborów w sytuacjach ekstremalnych, poszukiwanie granic między dobrem a złem, między prawdą a fałszem, szukanie odpowiedzi na pytanie, czym jest honor człowieka – wszystko to ma wymiar ponadczasowy. Stąd popularność jego utworów np. w pokoleniu konspiratorów i członków ruchu oporu przeciw faszyzmowi w latach II wojny światowej, na co zwrócił uwagę m.in. Michał Choromański w książce *Słowacki Wysp Tropikalnych*. Postawy osobowe i wybory etyczne wobec zła absolutnego i załamania się lub braku normalnych mechanizmów społecznych są tematem wielu powieści Conrada. Sytuacje takie były jasno widoczne w wyborach i decyzjach uczestników konspiracji wobec świadomie wprowadzonego przez okupanta niemieckiego rozkładu moralnych podstaw funkcjonowania społeczeństwa. Pisarz zmarł 3 sierpnia 1924 w Oswalds, pod Canterbury, w południowo-wschodniej Anglii.

Był chorowity; kiedy miał lat siedemnaście, wysłano go do Francji, gdzie zaczął pracę marynarza. Nie był emigrantem z wyboru, ale z konieczności. Jako poddany rosyjski i syn skazańców zobowiązany był do długoletniej służby wojskowej w armii carskiej. W roku 1878 odmówiono mu przedłużenia paszportu. Nie mógł więc już służyć w marynarce francuskiej; przeniósł się do brytyjskiej - bo Anglików, którzy potrzebowali załóg dla swoich niezliczonych statków, dokumenty nie interesowały. I tak w wieku lat dwudziestu zaczął poznawać język, w którym napisał później książki, stanowiące dziś chlubę literatury angielskiej.

Rozpoczął równocześnie karierę marynarza brytyjskiego, uwieńczoną dyplomem kapitańskim. Była to dla Polaka kariera niezwykła; a jakie miewał kłopoty ze swoim pochodzeniem, o tym świadczy choćby fakt, że w jego dokumentach nazwisko Korzeniowski jest zapisane na trzystaście różnych sposobów! Pływał - zwykle na żaglowcach - przez kilkanaście lat po morzach i oceanach całego globu.

Pierwszą swoją powieść, *Szaleństwo Almayera*, ogłosił w roku 1895. Stał się więc pisarzem dopiero w wieku całkiem dojrzałym. Wkrótce potem ożenił się z Angielką i osiadł na stałe na wsi niedaleko Londynu.

W ciągu następnych lat trzydziestu napisał jeszcze czternaście powieści i osiem tomów opowiadań. Zasłynął jako pisarz morski i takie utwory, jak *Murzyn z załogi*, *Narcyza* i *Tajfun*, są uważane za czołowe osiągnięcia literatury marynistycznej. Nikt tak wspaniale, jak Conrad, nie potrafi pisać o zdradliwych urokach morza i o ciężkiej pracy marynarzy.

Jednakże akcja większości utworów Conrada nie toczy się na wodzie. Tłem dla nich są kraje Dalekiego Wschodu, także Afryka i Ameryka Łacińska, najczęściej jednak Francja, Anglia i różne kraje Europy. Bohaterami jego książek są Anglicy, Francuzi, Włosi, Niemcy, Polacy, Norwegowie, Hiszpanie, Holendrzy. Właśnie z tego względu można Conrada nazwać pisarzem prawdziwie europejskim, bo podejmuje w swoich książkach tematy ważne i typowe dla naszego kontynentu.

Najbardziej znaną, zwłaszcza w Polsce, powieścią jest *Lord Jim*: książka o oficerze marynarki, który opuścił powierzony sobie statek; rzecz o utraconym i odzyskanym honorze. Ukazała się w roku 1900 - i jest jednym z kluczowych dzieł światowej prozy XX wieku: kunsztownym w budowie, fascynującym przez postać głównego bohatera, który wyrasta do rozmiarów mitycznych. *Nostromo*, wielka opowieść o Costaguanie, fikcyjnej republice Południowo - amerykańskiej, cieszy się reputacją czołowego dzieła angielskiej prozy i jednej z najświetniejszych powieści politycznych w tym języku. Powieściami politycznymi są także *Tajny agent*, gdzie bohaterem jest rosyjski agent, organizujący akcje terrorystyczne w Londynie, oraz *W oczach Zachodu*, z akcją w Petersburgu i Genewie, opowieść o zdradzie i szpiegostwie, o zderzeniu się okrutnej rosyjskiej autokracji z niemniej okrutną rosyjską rewolucją.

Już te kilka zdań pokazuje bogactwo tematów w twórczości Conrada. Ale jest tych tematów znacznie więcej. Na przykład *Jądro ciemności* opowiada o okrucieństwie kolonializmu i o białym nad-człowieku, który swoją "misję cywilizacyjną" w Afryce zmienił w bezwzględny i barbarzyński terror. *Jądro ciemności* jest jednym z najbardziej znanych utworów literatury nowoczesnej, analizowanym przez miliony studentów na całym świecie i przetwarzanym w postaci filmów.

Joseph Conrad-Korzeniowski był człowiekiem trzech kultur: polskiej, francuskiej i angielskiej. Poruszał się zresztą swobodnie również po obszarach innych kultur europejskich. Z własnej ojczyzny wyniósł znajomość naszej literatury, przede wszystkim wielkich romantyków (jego ulubionym poetą był Słowacki "dusza polskości", jak go określił), a także typowe motywy wierności, zdrady, obowiązku i honoru. Drugim jego językiem był francuski. Wielcy francuscy pisarza-realiści, jak Flaubert i Maupassant, byli dla niego głównymi wzorami literackimi. Conrad znał też doskonale historię Francji; rzecz może zabawna, ale

akcja jego utworów rozgrywa się nawet częściej we Francji, niż w Anglii. Stał się klasykiem angielskiej prozy, chociaż jego angielszczyzna nosi wyraźne ślady wpływów polskich i francuskich. Conrad do końca życia mówił po angielsku z bardzo silnym obcym akcentem, trochę polskim, trochę francuskim.

Syn polskich patriotów, bardzo bolał nad faktem braku niepodległości swojej ojczyzny. Miał wyrzuty sumienia, że żyje z daleka od niej. Kiedy Polska odzyskała niepodległość w roku 1918, napisał pełne przejęcia szkice o "zbrodni rozbiorów" i odbudowie państwa polskiego. Kiedy Polska walczyła z najazdem bolszewickim w roku 1920, apelował gorąco o udzielenie jej pomocy.

Ale z dzisiejszej perspektywy, perspektywy grudnia 2002 roku, może najciekawsze są poglądy Conrada na jedność europejską. Otóż w roku 1905 w szkicu *Autokracja i wojna*, w którym przepowiedział rychły wybuch pierwszej wojny światowej, nakreślił wizję *Europy bez granic*, Europy opartej na wspólnych instytucjach. Tylko taka Europa może, jego zdaniem, zmniejszyć niebezpieczeństwo imperialnych agresji ze strony tak silnych państw, jak Niemcy. I tylko taka Europa, "zbudowana - cytuję - na fundamentach mniej kruchych, niż interesy materialne" może zapewnić trwałą pokój między narodami naszego kontynentu.

Możemy więc śmiało powiedzieć, że ze wszystkich pisarzy, jakich wydała Polska, Joseph Conrad-Korzeniowski był pisarzem najbardziej europejskim. Także w tym sensie, że już sto lat temu rozumiał to, czego dzisiaj się uczymy: wspólnota europejska jest najlepszym zabezpieczeniem wszystkich naszych bogatych i różnorodnych kultur narodowych.

W 2015 roku miasto Kraków ufundowało Nagrodę Conrada dla pisarzy debiutantów.

Jej pierwsza laureatką została Liliana Hermetz

Autorem tekstu biogramu jest prof. dr hab. Zdzisław Najder; opublikowano: luty 2007.

CONRAD w multimedialach

1. Joseph Conrad, "Jądro Ciemności" - słuchowisko Teatru Polskiego Radia

<https://www.youtube.com/watch?v=cu10Q1ELsSE>

2. Tożsamość Conrada - dokument o najślawniejszym polskim pisarzu

https://www.youtube.com/watch?v=bSJY1Fu_ORA

3. Smuga cienia - Joseph Conrad | Audiobook PL

<https://www.youtube.com/watch?v=3G3H73vxqD0>

4. JĄDRO CIEMNOŚCI - Joseph Conrad i jego filozofia

<https://www.youtube.com/watch?v=UBJOSbYfrnY>

5. Smuga cienia - Joseph Conrad | Audiobook PL

<https://www.youtube.com/watch?v=3G3H73vxqD0>

6. Historie niezwykle. Józef Conrad. Teoria spiskowa.

<https://www.youtube.com/watch?v=9oOcXRZaZAc>

